

**3-TOM, 3 - SON
MAQSUD SHAYXZODANING "MIRZO ULUG'BEK" DRAMASI: TARIX
VA SAN'AT BIRLIGI**

Boymatova Sarvinoz Shuxrat qizi

Toshkent Davlat Transport Universiteti

3-bosqich talabasi

sarvinozboymatova05@gmail.com

Xasanova Vazira Xamidjanovna

Toshkent Davlat Transport Universiteti

O'zbek (Rus) tili kafedra mudiri

Pedagogika fanlari bo'yicha Falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya.

O'zbek badiiy adabiyotida tarixiy dramalar o'ziga xos ahamiyat kasb etadi. Ular xalqimizning boy merosi, ulug' ajdodlari va madaniy yuksalish jarayonlarini yoritishga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, Maqsud Shayxzodaning "Mirzo Ulug'bek" pesasi alohida o'ringa ega. Ushbu asarda buyuk astronom, hukmdor va ilm ahlining fidoiy vakili bo'lgan Mirzo Ulug'bekning hayoti va fojiali taqdiri tasvirlangan.

Kirish

Dramada ma'rifat va siyosat o'rtasidagi qarama-qarshilik, ilm va jaholatning to'qnashuvi, inson taqdiri va tarixiy burilishlar aniq aks ettirilgan. Ushbu maqolada asarning mazmuni, badiiy xususiyatlari, tarixiy manbalari va uning milliy adabiyotimizdagi o'rni chuqur tahlil qilinadi.

Mirzo Ulug'bek (1394-1449) Temuriylar sulolasining atoqli vakili bo'lib, u nafaqat yurt boshqaruvi bilan, balki ilm-fan bilan ham jiddiy shug'ullangan. Ayniqsa, uning astronomiya sohasidagi yutuqlari butun dunyoda mashhur bo'lib, u Samarqandda muhtasham rasadxona barpo etgan.

Asosiy qism

Ulug'bek tomonidan tuzilgan "Zijiy jadidi Ko'ragoniy" deb nomlangan astronomik jadvallar yevropalik olimlar tomonidan ham yuqori baholangan. Uning

3-TOM, 3 - SON

ilmga bo'lgan intilishi va fanga bag'ishlangan hayoti o'sha davrda keng tarqalgan johillik va konservativ dunyoqarash bilan ziddiyatga kelgan. Ulug'bek shunchaki olim emas, balki o'z davrining hukmdori ham edi. U ilm va fan bilan shug'ullanish bilan birga, Temuriylar imperiyasining siyosiy boshqaruvi bilan ham mashg'ul bo'lishga majbur edi. Biroq, uning islohotlari va adolatga asoslangan boshqaruv uslubi ko'plab qarshiliklarga uchradi. Diniy rahnamolar va saroy amaldorlari Ulug'bekning yangi qarashlarini qo'llab-quvvatlamas edi.

Eng achinarlisi shundaki, unga qarshi qaratilgan fitna ichida o'z o'g'li Abdulatif ham bor edi. U otasining siyosiy qarorlariga qarshi chiqib, taxtni egallashni maqsad qilgan. Oqibatda Mirzo Ulug'bek o'g'li tomonidan qatl etilib, ilm va ma'rifat yo'lida jon fido qilgan buyuk mutafakkir sifatida tarixda qoldi.

Maqsud Shayxzoda ushbu tarixiy dramani yaratishda bilim va jaholat o'rtasidagi kurashni asosiy g'oya sifatida tanlagan. Asar nafaqat tarixiy voqealarni bayon qiluvchi pyesa, balki inson qismati, siyosiy fitnalar va ilmiy taraqqiyot sari yo'l olgan insonlarning sinovlari haqida ham chuqur falsafiy mushohadadir. Mirzo Ulug'bek – ilmga tashna, haqiqat va adolatni yoqlovchi, lekin saroydagi fitnalarga unchalik e'tibor bermaydigan hukmdor. U o'z yurtining ravnaq topishini istaydi, biroq atrofidagi qarshiliklarga duch keladi.

Abdulatif – Ulug'bekning o'g'li, fitnaning asosiy ijrochilaridan biri. Biroq u keyinchalik qilgan xatosini anglaydi.

Ruhoniylar va amaldorlar – Ular ilm-fan taraqqiyotiga qarshi bo'lib, Ulug'bekning taxtdan tushishiga sababchi bo'lishadi.

Ilm va johillik o'rtasidagi qarama-qarshilik – Mirzo Ulug'bekning ilm-fanga bo'lgan e'tiboriga qarshi chiqqan ruhoniylar va eski qarashdagi kishilar uning boshqaruv uslubini qabul qilmagan.

Ota va o'g'il mojarosi – Abdulatifning otasiga qarshi chiqishi, oxir-oqibat esa bundan afsuslanishi dramatik asarning eng og'ir lahzalaridan biridir. Siyosiy fitna va xiyonat – Saroydagi amaldorlar, diniy yetakchilar va Abdulatifning ishtirokidagi fitna Ulug'bekning fojiali qismatini belgilab beradi.

Maqsud Shayxzodaning tarixiy pyesalarida tasvirning jonliligi, badiiy ifodaning nozikligi va dramatik kuch ustuvorlik qiladi. Ushbu dramada ham:

Qahramonlarning monologlari falsafiy fikrlarga boy.

3-TOM, 3 - SON

Dialoglar o'ziga xos tabiiylik bilan ajralib turadi.

Tarixiy haqiqat va badiiy to'qimalar uzviy bog'langan.

Bu drama nafaqat tarixiy hodisalarni tasvirlaydi, balki inson tafakkurida ilm-fan va ma'rifatning o'rni, haqiqat va xiyonatning azaliy kurashini ham yoritadi. Mirzo Ulug'bek timsolida Shayxzoda insoniyat tarixida ilmning qadr-qimmatini, uning yo'lidagi to'siqlarni va ilm fidoyilarining murakkab taqdirini yuksak badiiy saviyada ifodalagan.

Bugungi kunda ham asar o'z ahamiyatini yo'qotmagan. Chunki unda aks etgan ilm va jaholatning to'qnashuvi, adolat va xiyonatning kurashi hozirgi jamiyat uchun ham ibratlidir.

Dastlab 1964-yilda Hamza nomidagi teatrdan sahnalashtirilgan bu pyesa o'zbek teatr san'atining yutuqlaridan biri sifatida qabul qilingan. Ulug'bek rolini Turg'un Azizov ijro etgan. Ushbu drama hozirgacha turli teatrlarda sahnalashtirilib kelinadi

Xulosa

Maqsud Shayxzodaning "Mirzo Ulug'bek" dramasi o'zbek adabiyotining eng yuksak namunalaridan biridir. Asarda ilm va ma'rifat fidoyisi bo'lgan buyuk hukmdorning murakkab hayoti, ilm va jaholat o'rtasidagi kurash hamda siyosiy fitnalar haqqoniy tasvirlangan. Ushbu asar bugungi avlod uchun ham ibratli bo'lib qolaveradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

Xalbayeva, G. (2025). BOLALARNI MAKTAB TA'LIMIGA PSIXOLOGIK TAYYORGARLIGI MUAMMOLARI. TAMADDUN NURI JURNALI, 1(64), 135-138.

XALBAYEVA, G. (2024). BOLALARNI MAKTABGA TAYYORLASH JARAYONINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMI. News of the NUUZ, 1(1.10), 184-186.

Xalbayeva, G. A. (2024). BOLALARNI MAKTAB TA'LIMIGA TAYYORLASHNING ILMIY-METODOLOGIK TAHLILI. Inter education & global study, (4 (2)), 103-110.

Arshidinovna, K. G. (2023). Scientific and Methodological Foundations of Preparing Children for School. Miasto Przyszłości, 34, 85-95.

3-ТОМ, 3 - СОН

Атаджанова, Б. Т. (2019). Формирование профессионально-коммуникативной компетенции будущего специалиста. Вестник науки и образования, (19-2 (73)), 47-49.

Атаджанова, Б. Т. (2018). Развитие профессиональной компетентности у студентов как важнейшая задача высшей школы. Достижения науки и образования, (17 (39)), 46-47.

